

Životní jubileum Václava Štěpána

Pětaosmdesáti let se 21. ledna 2020 v plné fyzické a duševní síle dožívá historik českého divadla a literatury, estetik a hudební kritik Václav Štěpán, jenž působil dvacet šest let v Divadelním oddělení Národního muzea, které také v letech 1980–1992 vedl.

Narozen v obci Tišice na Mělnicku, v rodině zemědělského hospodáře, vytvořil si blízký vztah k historii již v raném dětství, když se stal v předškolním věku svědkem a přímým účastníkem rozsáhlých archeologických vykopávek, nalezených mimo jiné i na pozemcích rodinného hospodářství. Možná právě to mu tenkrát učarovalo a nasměrovalo jej k celoživotnímu zájmu a pozdějšímu zaměstnání. Po ukončení základní školní docházky pokračoval na mělnickém gymnáziu, které absolvoval v roce 1953. Ač neměl pro svůj rodinný původ vhodné „kádrové předpoklady“ a další studium mu nebylo doporučeno, přihlásil se na jednooborové studium obecné historie na tehdejší Filozoficko-historické fakultě Karlovy univerzity, kam byl téhož roku k jeho překvapení i radosti přijat. Obor vystudoval v řádném čase a i zpětně na své studium vzpomíná jako na šťastnou dobu, kdy se zvolna začínaly uvolňovat politické poměry, což především v kultuře otevíralo mladému člověku, jenž dychtil po vzdělání a nových podnětech, nedozírné obzory. Již na studiích se intenzivně věnoval zejména poslechu klasické i moderní hudby, stal se stálým návštěvníkem Malého divadla hudby, a záhy začal také psát své první hudební kritiky. Na konci desetiletí sledoval jazzové večery konané v Redutě, kde mu učarovaly textappealy Ivana Vyskočila, Jiřího Suchého a dalších zakladatelů hnutí divadel malých forem. Seznámení s Pavlem Boškem a jejich přátelství ho přiblížilo ještě více k divadlu. Studentský život v té době přirozeně otevíral mladému Václavu Štěpánovi dveře k jeho vrstevníkům z dalších oborů, takže velmi záhy se začal orientovat v literatuře, dějinách a teorii umění, ale také například v kybernetice, která

se po stalinistické etapě, kdy byl tento vědní obor mezi matematikou a filosofií z politických a ideologických důvodů tabuizován, stával jednou z nejdynamičtěji se rozvíjejících vědních disciplín Štěpánovy generace. To bude mít o pár let později velký vliv na jeho práci, neboť bude stát před úkoly, jak vytvořit systémové nástroje pro dokumentaci současného divadla, i pro založení přehledných databázových a informačních systémů. Ale nepředbíhejme.

Na studiích ho zastihly maďarské události roku 1956, které výrazně ovlivnily politické myšlení jeho generace a prohloubily Štěpánův kritický vztah k totalitnímu režimu, jenž zásadně zasáhl do života jeho rodičů, a především pak jeho otce. Po absolutoriu získal zaměstnání na tak zvanou umístěnku jako osvětový pracovník na Ostravsku, odtud se však záhy vrátil do Prahy, kde se již usadil natrvalo, i se svou v té době čerstvě založenou rodinou. Krátce působil jako odborný pracovník ve Vojenském historickém ústavu, aby od roku 1961 přijal místo odborného, posléze vědeckého pracovníka Ústavu pro českou literaturu ČSAV, kde spolupracoval na celé řadě kolektivních monografií a lexikografických projektů. Cílem jeho odborného zájmu byla v té době modernistická česká literatura, zejména kontexty české anarchistické bohémy z přelomu 19. a 20. století. Disertační práci *Český anarchismus od počátku 80. let XIX. století do r. 1914* obhájil roku 1967. V Ústavu pro českou literaturu prožil „zlatá šedesátá“ a s nimi nejlepší období tohoto ústavu před rokem 1989, kdy se pracoviště pod vedením Felixe Vodičky na čas otevřelo moderním metodám literárněhistorického a teoretického myšlení. V té době Václav Štěpán prohloubil své znalosti estetické teorie, sémiotiky i teorie komunikace. Na roky strávené na půdě literární vědy vzpomíná velmi rád, ostatně celá řada jeho celoživotních přátelství vznikla právě tam. Leč přišel srpen 1968 a s ním okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. Václav Štěpán prožil tyto události v ulicích Prahy, byl přímým účastníkem střelby i euforie občanského vzdoru. Následovalo krátké období, kdy všichni čekali, jak se bude politická situace nadále vyvíjet, a přitom tušili, že zvolna přichází nové utužení poměrů. Poslechl tenkrát mnohé rady a s celou rodinou se na podzim vydal do Anglie, kde měl příslibené zaměstnání a pomoc přátel.

Z příslibu však sešlo, záhy se začaly v rodině projevovat problémy, které zesilovala úzkost z neradostné perspektivy života v provizoriu a věčného čekání na to, co bude. V takové situaci je zastihla zpráva o úmrtí Štěpánova otce, po čemž následovalo rychlé rozhodnutí vrátit se do vlasti.

Zde však již mezitím postupně dozrály věci k husákovské normalizaci. Ještě se vrátil do Ústavu pro českou literaturu a ke své původní práci, ještě pořád se svými kolegy a kolegyněmi mohl pokračovat na původních projektech, ale přicházejí čistky a s nimi také publikační a ediční zákazy. Krize v Ústavu pro českou literaturu vrcholí odvoláním Felixe Vodičky z pozice ředitele a definitivním nastolením normalizace. Po roce je nucen odejít i Václav Štěpán, jenž nachází své nové pracovní uplatnění ve Scénografickém ústavu, který založil vlivný a ambiciózní architekt a scénograf Miroslav Kouřil, a kde po roce 1969 nalezlo přechodně podmínky pro svou práci větší množství politicky proskribovaných odborníků. Štěpán nastoupil s úkolem založit zde dokumentační oddělení spojené s knihovnou, po roce působení se stal vedoucím nově ustaveného odboru vědeckých a technických informací, kam mimo jiné spadala celá ediční činnost instituce. Pod jeho vedením vznikla například edice *Theatralia*, dodnes vynikající bibliografická pomůcka pro české teatrology, obsahující mimo jiné divadelní literaturu českých zámeckých knihoven (spolupráce s Janem Kopeckým). Toto pracoviště se ostatně stalo v roce 1974, po administrativním zrušení Scénografického ústavu, základem dokumentačního oddělení Divadelního ústavu, kde Václav Štěpán pokračoval ve své dokumentační, bibliografické a lexikografické práci až do listopadu 1979, kdy nastoupil do Divadelního oddělení Národního muzea.

Od 1. ledna 1980 se stal vedoucím divadelního oddělení. Současně byl pověřen přípravou výstavy ke stému výročí otevření Národního divadla a vypracování koncepce pro zřízení Muzea českého divadla, přičemž její součástí byla nejprve generální revize divadelní sbírky. Zpětným pohledem lze „éru Václava Štěpána“ nazvat nepochybně jako druhou nejvýznamnější, po zakladatelské etapě Jana Bartoše a Josefa Knapa. Nejenže vnesl řád do uložení sbírek, když nechal vypracovat podrobné lokační seznamy, osobně zkonsolidoval a postupně uvedl do pořádku fotografickou sbírku, do té doby roztroušenou na mnoha místech a nedostatečně sepsanou, ale v tomto období rovněž realizoval četné akvizice, včetně významných nákupů reprezentativních konvolutů předních českých scénografů druhé poloviny 20. století (Františka Muziky, Ladislava Vychodila, Květoslava Bubeníka, Oldřicha Šimáčka, Karla Zmrzlého a mnoha dalších). Bylo také Štěpánovým osobním přičiněním, že Národní muzeum získalo po smrti Alfréda Radoka režisérovu pozůstalost (o to komplikovanější faktem Radokova exilu).

V pozici vedoucího oddělení zastihla Štěpána „sametová revoluce“. Byla to právě jeho kancelář, kde se odehrávaly první schůzky kolektivu mluvčích Občanského fóra, neboť do občanských protestů, které nastaly po brutálním zásahu pořádkových sil Veřejné bezpečnosti na Národní třídě 17. listopadu 1989, se zapojil okamžitě a s nebývalou rozhodností. Na období strávené v Národním muzeu vzpomíná sám Václav Štěpán jako na dobu „pracovně nejzajímavější a vlastně i nejplodnější“, a jen soupis výsledků této práce čítá desítky položek, z nichž vedle zahraničních výstav (např. *I Fratelli Čapek e il Teatr*, Itálie 1982; Mozart i Praga, Polsko 1994) lze za nejvýznamnější považovat kritické edice rukopisů *Pařížský Loupežník bratří Čapků* (1987) a *Objevený rukopis Maryši bratří Mrštíků* (2001), a zejmé-

na obří dvousvazkovou publikaci *Prozatímní divadlo 1862–1883* (2006, spolu s Markétou Trávníčkovou), která je nezbytnou příručkou každého současného českého teatrologa.

Pro nás – pracovníky Divadelního oddělení Národního muzea – je Václav Štěpán stále nepostradatelným kolegou, bez jehož koncepční vize, znalostí a zkušeností bychom nyní nerealizovali projekt NAKI *Cesta k divadlu*, jehož cílem je vyvinout metodiku a specifické nástroje pro uchování, exploataci a zpřístupnění obsahu historických divadelních cedulí. Jako spoluautor je rovněž podepsán pod výstavou *Račte vstoupit do divadla*, která byla zahájena 12. 12. 2019 v nové budově Národního muzea.

K jeho významnému životnímu jubileu mu přejeme především pevné zdraví!

(Text i foto Libor Vodička)